
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

A KOMINFORMOS 1948-AS ESZTENDŐ*

Határozott „nem”!

EDVARD KARDELJ

Ha az ember a maga teljességében vizsgálja meg azt, hogyan alakult a két párt közötti viszony az AVNOJ első ülésétől, valamint Zsdanovnak a jelengorai összejövetelen megkezdett mesterkedéseitől kezdve egészen a Sztálinnal való összeütközés végső kiéleződéséig, nyilvánvalóvá válik, hogy Sztálin egész idő alatt azt forgatta fejében, miként fossza meg Tito Jugoszláviáját szabadságától és függetlenségétől. Semmit sem bocsátott meg, még ha engedékenynek is mutatkozott. Konfliktus Draža Mihailovićtyal kapcsolatosan, 1941-ben; igen kemény összecsapás az AVNOJ második ülése miatt, amelyet Moszkva tudta nélkül tartottunk meg, ezért Moszkva élesen és tagadólag viszonyult hozzá; bonyodalom a szakértők és a vegyes társaságok körül, jöllehet az ügy simán megoldódott, mert Sztálin úgy vélte: túl korai lenne nyílt csatába bocsátkozni Jugoszláviával, ezért gyorsan elfogadta követeléseinket; végül seregnyi hasonló összetűzés közöttünk és Sztálin között, mások ugyanis nem mertek ellenkezni vele — mindez szálka volt Sztálin szemében, s négy álló esztendeig készülődött a végső támadásra.

Valamikor 1948 márciusának végén különfutár érkezett Moszkvából Titóhoz, egy NKVD-tiszt, aki jól lepecsételt levelet hozott, amely Titóhoz és hozzám volt címezve, s a megszólítás még így hangzott: „Tito és Kardelj elvtársnak”. A levél ugyan aránylag udvarias hangnemben íródott, de egész litániát tartalmazott azokról az állítólagos hibákról, amelyeket bel- és külpolitikánkban elkövettünk, komoly gondba ejtve a szovjet vezetőséget.¹

A JKP KB Politikai Irodájának ülésén ezt a szemrehányást rágalmoknak minősítettük, s úgy döntöttünk, hogy visszautasítjuk. A Sztálinnal kibontakozó összeütközésnek ebben a szakaszában egyedül Sreten Žujović

* Részletek Edvard Kardelj *Emlékezések* című könyvéből.

¹ A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottságának — az SZK(b)P KB-nek 1948. március 27-i keltezésű, első leveléről van szó. A levél címzése a következő: „Tito elvtárshoz és a Jugoszláv Kommunista Párt Központi Bizottságának többi tagjához.”

képviselt ellentétes véleményt, azt javasolva, hogy ismerjük be azokat a hibákat, amelyeket Sztálin rovásunkra írt. Žujović eközben igyekezett bebizonyítani, hogy valóban tévedünk. Magára maradt azonban, Hebrang ugyanis, aki később csatlakozott hozzá, mélyen hallgatott, mert valószínűleg a helyzet kialakulására várt, vagy pedig ilyen utasítást kapott Moszkvából. A Politikai Iroda többi tagja egytől egyig erélyesen támogatta Titót, illetve azt a javaslatát, hogy a levelet vessük el.

Tito megírta a választ az első moszkvai levélre, s eljuttatta a Politikai Iroda minden tagjának, hogy láttamozza. Mindegyik valamit hozzáírt vagy pedig törölt, lényegében azonban megmaradt Tito válaszának első fogalmazványára.²

Valamivel később új levél érkezett Moszkvából, sorrendben a második.³ Ugyszintén Titóhoz és Kardeljhoz címezték, de ha jól emlékszem, ezúttal elmaradt az „elvtárs” megszólítás. A szöveg durva, támadó jellegű volt, s az első levélbeli rosszallást kiterjesztette minden lehető területre. Azzal a felhívással zárult, hogy ismerjük be hibáinkat és hozzuk helyre őket, ám ezt csak akkor tehetjük meg, ha a Jugoszláv Kommunista Párt jobb vezetőséget választ, amely képes lesz irányítani a pártot.

Erre a levélre is erélyes „nem”-mel válaszoltunk, s bírálóink szemére vetettük, hogy nem ismerik eléggé körülményeinket, mert különben nem állítanának szemeszédett valótlanságokat.⁴

Ezt követte a harmadik moszkvai levél, amely azonban már nem Titónak és Kardeljnak szólt, hanem Titónak és Hebrangnak.⁵ Ebből nyilvánvalóan az következett, hogy Hebrangnak kell Tito helyébe lépnie. Ez egyúttal figyelmeztetés volt a JKP Politikai Irodája számára, hogy ki lesz a Jugoszláv Kommunista Párt következő főalakja.

Valamivel előbb Hebrang levélben fordult a Politikai Irodához, s részletesen kifejtette álláspontját, valamint élesen bírálta pártunk politikáját minden vonatkozásában, természetesen Sztálin leveleivel összhangban. A Jugoszláv Kommunista Párt eljövendő főnökének holmiféle értekezése volt ez.

A harmadik levélben tudtukra hozták, hogy Bukarestben megtartják a Tájékoztató Iroda második ülését, és pedig a következő napirenddel: A jugoszláv kérdés. Felhívtak bennünket, hogy vegyünk részt az ülésen, ugyanakkor pedig a szemünkre vetették, hogy az egész vizsályt eltitkoljuk népünktől, s nem merjük közzétenni Sztálin leveleit, mert a nép nyomban leszámolna velünk stb. Valójában ennek az ellenkezője volt az igaz — nem mi, hanem Sztálin küldözgette hétpecsétetes leveleit, külön-

² A JKP KB 1948. április 13-i keltezésű válaszát az első moszkvai levélre Tito és Kardelj írta alá.

³ Ennek az 1948. május 4-i keltezésű moszkvai levélnek a címe: „Tito és Kardelj elvtárs-hoz, a JKP Központi Bizottságához.”

⁴ A JKP KB-nak a második moszkvai levélre küldött, 1948. május 17-i keltezésű válaszát Tito és Kardelj írta alá.

⁵ Az 1948. május 22-i keltezésű, harmadik moszkvai levél címe: „A JKP Központi Bizottságához.”

futárja, egy NKVD-tiszt által. Erre a kihívásra aztán úgy döntöttünk, hogy az összes leveleket nyilvánosságra hozzuk. A leveleket közzétettük, s nyilván egészen más reagálást váltottak ki, mint azt Sztálin elvárta.⁶

Ő azt gondolta, hogy már pusztá nevének említésére simán mennek a dolgok, megfeledezett azonban arról, hogy csak a Szovjetunióban teremtet ilyen helyzetet, de nem határain túl is. A függetlenségükhöz ragaszkodó jugoszláv népek azonban ösztönösen megéreztek, hogy ezek a levelek halálos veszedelmet jelentenek függetlenségük számára. Mindez óriási felháborodást keltett Sztálin és a szovjet kormány ellen, pártunk pedig a néptömegek legszélesebb támogatását élvezte. Akkortájt őrizetbe vettük Hebrangot és Žujovićot, éspedig nem álláspontjaik miatt, hanem mert attól tartottunk, hogy a határon át Romániába szöktetik őket és megjelennek a Tájékoztató Iroda ülésén. Ez ugyan pártunkat nem sordorta volna katasztrófába, de azért növelte volna nehézségeinket. Ezenkívül nyílt politikai akciókat indítottak, és meg akarták bontani pártunk egységét, amit mindenképpen meg kellett akadályoznunk.

Élethalálharc kezdődött. Nemcsak a hadsereget mozgósítottuk, hanem a nép nagy részét is. A kelet-európai országokkal határos övezeteinkben árkokat ástunk, és erődítményeket emeltünk. Hazánkat minden lehető módon erődítettük. Ha bármikor hasonló helyzetbe kerülnénk, ismételten így kellene tennünk. Szigorral jártunk el a Kominform belső ügynökségeivel szemben. Másként nem is cselekedhettünk, mert egyébként tágra nyitottuk volna a kaput Sztálinnak.

Sztálin hosszú harcra készült fel. Naponként kereket oldott egy-egy párttagunk, tisztünk, tisztviselőnk, diplomatánk, nagykövetünk stb. Ezeknek a menekülteknek a száma ugyan nem volt nagy, mégis az örökös nyugtalanság légkörében éltünk. Engem akkor külügyminiszterré neveztek ki⁷, s minden reggel, amikor hivatalomban az íróasztalhoz ültem, az első dolgom az volt, hogy megállapítsam: eltűnt-e valamelyik diplomatánk, akár külföldön, akár az országban. Szerencsére mind a külügyi apparátus, mind pedig az állami közigazgatási és a hadsereg szilárd maradt. A sztálinistáknak csak kisszámú tisztet sikerült megnyerniük, ezek az emberek azonban becsvágyból pártoltak át a másik táborhoz, nem pedig holmi ideológiai meggyőződésből.

A legnehezebb volt azonban számot vetnünk önmagunkkal. Tizenhat éves korom óta a kommunista mozgalomban voltam, fenntartás nélkül hittem Sztálinnak, hittem a Szovjetunióban. Amikor 1934-ben mint emig-

⁶ Az SZK(b)P levelei, valamint a Tájékoztató Iroda 1948. június 28-i keltezésű Határozata, továbbá a JKP KB-nek válasza és a Kominform Határozatával kapcsolatos Nyilatkozata (június 29.) — 1948. június 30-án megjelentek az összes jugoszláv napilapokban.

⁷ 1948. augusztus 31-én.

ráns először léptem a Szovjetunió földjére, örömben megeredtek a könnyeim. Marxista voltam, számos tanfolyamot és iskolát végeztem el, s hitem nem afféle hiedelem volt, hanem elméletileg megalapozott meggyőződés is. Az első szocialista forradalom hona mindenkor példaképünk és támaszunk volt. Most pedig éppen ezzel az országgal és vezető emberével — Sztálinnal kerültünk nemcsak konfliktusba, hanem olyan viszályba, hogy egymást mindennemű áruházzal vádoltuk.⁸

Eleinte azt reméltük, hogy legalább néhány kommunista párt támogatni fogja harcunkat, de egyiket a másik után megtörte Sztálin diktatúrája. Így például Albániára is számítottunk, ám az elsőik között szembe fordult velünk. Számítottunk Magyarországra is, amellyel nagyon jó kapcsolatokat teremtettünk, Rákosi azonban levelében a következő választ adta: „Nem lehet minden kakas úr a maga szemétdombján.” Felsorakozott aztán ellenünk a Francia Kommunista Párt és az Olasz Kommunista Párt, valamint a többi Kommunista Párt az egész világon. Csak néhány csoport próbált segíteni, amely elszakadt pártjától, felismerve, hogy valójában mit is jelent ez a viszály. A pusztába kiáltó szót azonban senki sem hallotta meg.

Ebben a hadjáratban Dimitrov eleinte tartózkodó álláspontra helyezkedett. Amikor az összeütközés kezdetén átutazott Belgrádon, még biztatta is Đilaszt: „Tartsatok ki!” Miután visszatért Szófiába, csakhamar ő is megingott, s ellenünk nyilatkozott.

A Nyugat megoszlott megítélésében. A legtöbben úgy vélekedtek, hogy Tito Jugoszláviájának befellegzett, és semmi esélye, hogy kibírja Sztálin nyomását, másik pedig, mondhatni a kisebbségben levők, bíztak abban, hogy Jugoszlávia ellen tud állni és győzhet, s elsőként gazdasági és anyagi segítséget nyújtottak, fokozva a csereforgalmat stb. Akadtak azonban olyanok is, akik annyira kommunistaellenesek voltak, hogy mindezt a kommunisták arra irányuló mesterkedésének tekintették, hogy könnyebben félrevezessék a Nyugatot.

A csata a politikai síkról áttevődött a gazdaságira. Fokozatosan, de igen gyors ütemben lezárták a határokat, felbontották a Jugoszláviával kötött összes gazdasági egyezményeket, megszakították a vasúti és postaforgalmat, s határaink mentén, magas szögesdrótos akadályokat és őrtornyokat emeltek, a drótsövények mellett felszántották a földet, hogy meglátsszon azok lábnyoma, akik netán titokban átszöknének a határon az

⁸ Abban az időben a Szovjetunióban és a többi szocialista országban pártunkat, annak vezetőségét, valamint Jugoszlávia vezető államférfiait a következő jelzőkkel illették: „Tito fasizta klikkje”, „az imperializmus bérencei”, „fizetett gyilkosok és kémek”, burzsoá-restaurációs érdekcsoport”, „Tito klikkje, amelynek fasizta ideológiája, fasizta belpolitikája és áruló külpolitikája van”, s hasonlókkal. Ezek a jelzők többnyire a Tájékoztató Iroda második határozatában találhatók, amelyet 1949 novemberében hoztak Magyarországon a következő címmel: „A jugoszláv párt a gyilkosok és kémek kezében”.

egyik országból a másikba stb. Röviden, Magyarország nyugati részétől egészen Bulgária legdélibb csücskéig, valamint az albán határ mentén megszakadt minden kapcsolat ezekkel a szomszédos országokkal, mintha megszüntünk volna létezni mi is, meg ők is. Ezzel szemben állandósultak a határintidensek, a villongások, s hulltak az áldozatok: a halottak, a sebesültek stb.

Természetesen nemcsak arra szorítkoztunk, hogy mindenképpen megvédjük határainkat, hanem kezdeményezéseket tettünk minden egyéb területen is. A legfőbb célunk az volt, hogy megnyissuk a nyugati államokkal való gazdasági együttműködés és csereforgalom csatornáit. Miután szembekerültünk Sztálinnal, egy ideig teljes, illetve majdnem teljes zárlat alá kerültünk. A Nyugattal kialakult gazdasági együttműködés aránylag kis méretű volt, s megközelítőleg sem elégítette ki szükségleteinket, Kelettel pedig máról holnapra megszakadt minden gazdasági kapcsolat, s kiapadt Jugoszlávia gazdasági fejlődésének minden segélyforrása.

A Nyugat aránylag lassan közeledett hozzánk, de azért ment a dolog. Eleinte zavarólag hatott átmeneti politikánk is. Mi ugyanis nem akartuk mindjárt „elsütni a nagyágyút” a Szovjetunió ellen, nehogy alkalmat adjunk a katonai beavatkozásra. Emlékszem, hogy 1948-ban az Egyesült Nemzetek Szervezete közgyűlésének ülésén, jóllehet a Szovjetunióval való összeütközésünk elérte a tetőfokát, úgy beszéltem, mintha a közöttünk levő viszony még semmit sem változott volna.⁹

⁹ Az ENSZ-közgyűlés harmadik ülésszakáról van szó, amelyet 1948. szeptember 21-étől december 12-éig tartottak Párizsban.

Igen érdekes Kardelj levele, amelyet 1948. október 4-én Párizsból Titónak küldött. Kardelj leírja azt a légkört és hangulatot, amelyet küldöttségünk tagjai a JKP és a Kominform közötti összeütközésről folytatott beszélgetésekkor észleltek, s egyebek között megjegyzi:

„Semmi újdonság sincs a Kominformmal való viszályunk legjelentősebb kérdésével kapcsolatban. A különféle baloldali értelmiségiekkel való érintkezéseink alapján megállapítható, hogy ez a viszály még kevésbé meggyőző, mint azelőtt. A Kominform álláspontját képviselő személyek is általában azt hajtogatják: mi vagyunk a hibások, mert megengedtük, hogy egyáltalán sor kerüljön az összecsapásra. Ezzel szemben igen kevesen hiszik el magukat a vádakat. Bizonyosra vehető, hogy az ellenünk felsorakoztatott vádak napról napra veszítenek hitelükből, s megmutatkozik hazug mivoltuk...

Szemeim látható, hogy a kézzelfogható tények a becsületesebb emberek fejében mindinkább háttérbe szorítják a Tájékoztató Iroda határozatának üres rágalmakra alapozott állításait. Vilfan elbeszélgetett néhány amerikai értelmiségi-kommunistával, akik azt mondták, hogy csak azért vallják magukénak a Kominform álláspontjait, mert ezt megköveteli tőlük az internacionalista fejelem, valamint a nemzetközi imperialistaellenes mozgalom sorsáért való aggodás, ugyanis az SZK(b)P KB tekintélye meginogna — szerintük ez meg is történne —, ha kiderülne, hogy nekünk van igazunk. Egyúttal azonban elítélik a Kominformot, mert ilyen útra tért — ellenünk. Azt is mondogatják, hogy a mi esetünk a nemzetközi munkásmozgalom szempontjából azért is sorsdöntő, mivel ugyanazt az álláspontot képviseli a Kínai Kommunista Párt és Mao Cetung. Szerintük a Kínai Kommunista Pártnak ez az álláspontja —, amelyet ők »maoizmusnak« neveznek —, már régóta »aggasztó« jelenség.

Itt Párizsban az ember még inkább rádöbben arra, hogy az SZK(b)P nem véletlenül került ellentétbe velünk, hanem ez valójában első jele a nemzetközi szocialista mozgalom egyik változásának, amely további fejlődésének útját egyengeti.”

AZ ÖNIGAZGATÁS — A VISZÁLY EGYIK FŐ OKA

Ügyszólván máról holnapra ellobbant az a hit, amelyet azokba vetettünk, akik fő hordozói voltak annak az ideológiának, amelyet mi magunk is követtünk. Kínos lelki válságot éltem át, amelyből csak néhány hónap múlva gyógyultam ki. Nem arról volt szó, hogy ingadoztam, amikor az egész ügyben választanom kellett. Már az első nap meghoztam a döntést. Az igazság ugyanis mindig vezérelvem volt, az pedig, amit Sztálin velünk tett, olyannyira szemszédett hazugságokon és rágalmakon alapult, hogy az ember önmagát aljasította volna le, ha tárogatja ezeket a hazugságokat és rágalmakat.

Ez a belső válság valójában a következő kérdésekben gyökerezett: miért, hogyan történhetett meg mindez, hol rejlenek és mik az okai a szocializmus szörnyűséges átváltozásának, milyenek a szocializmus további fejlődésének távlatai, mit tegyünk, hogy mi elkerüljük ezeket a durva történelmi hibákat és tévutakat.

Emlékszem, hogy néha órákon át járkáltam a szobámban, s a gramofonon Beethoven szimfóniáit és más hasonló zenét játszva ezeken a kérdéseken gondolkodtam. A jövőn töprengtem, nem pedig a múlton. Eladdig az életemben több marxista tanfolyamot és iskolát végeztem el, s magam is sok időt töltöttem a könyv fölé hajolva és tanulva. Emlékezetembe idéztem Marx, Lenin és mások műveinek minden lehető tételét, azok tanait tehát, akik arra figyelmeztettek, hogy ilyesmi megeshet a szocializmusban is. Amikor fiatal korunkban erről olvastunk, ez csak afféle elméleti lehetőségnek tűnt, amely sohasem válhat valóra. Most pedig mondhatni, a saját bőrünkön tapasztaltuk Marx és Lenin téziseinek igazát. Magától értetődik, hogy hasonló módon gondolkodott a Politikai Iroda többi tagja is. Állandóan összejöttünk Titónál, vagy pedig egymással beszélgettünk. Én főleg Kidričcsel vitattam meg hosszan a dolgot. Kidrič akkoriban társadalmi életünk legsúlyosabb gondot okozó területét irányította — a közgazdaságot. Jóllehet ezzel a feladattal foglalkozott éjjel-nappal, mégis igen tevékenyen részt vett a mi eszmecserénkben is.

A fő problémánk az volt, hogy mi idézi elő az ilyen jelenségeket a szocializmusban. Nem voltunk naivak, nem gondoltuk azt, hogy a szocializmus konfliktusoktól mentesen létezhet, hiszen már régebben is bonyodalmaink voltak Sztálinnal. Senki közülünk azonban el sem képzelhette, legalábbis én nem, hogy a viszály ilyen szörnyűséges méreteket és formákat ölthet.

Hosszan tartó viták után végül is közösen megállapítottuk, hogy mindkét fél a főszerepet két mozzanat, két indítók játszotta, s a jövőben

mindkettő hasonló vagy még rosszabb szerepet játszhat: először, a kommunista párt eltorzulása, amely azonosult az államgépezettel, sőt a rendőrséggel. Ily módon a proletár állam alapelve átalakult egy ember és az őt körülvevő apparátus alapelvévé.

A másik indítók megítélésünk szerint az, hogy a munkásosztály tömegeit elválasztották a hatalomtól, és pedig a hatalomgyakorlás minden formájától, s még azoktól a jogoktól is megfosztották őket, amelyeket a munkás- és parasztküldöttek szovjetjeinek elsődleges formája adott a munkásoknak. A munkás az állam afféle bérmunkása lett.

Ezenkívül a harmadik, ám igen jelentős tényezőnek vehetjük azt, hogy az októberi forradalmat egy kifejezetten elmaradott országban hajtották végre, amely nemcsak gazdaságilag volt elmaradott, hanem az emberek közötti viszonyok tekintetében is, hiszen ezeknek az embereknek az észjárása a régi Oroszország hagyományainak hatása alatt volt, illetve nagyrészüket befolyásolta ez a gondolkodásmód.

Tudatára ébredtünk annak, hogy minden erőnket azoknak a társadalmi kérdéseknek a megoldására kell összpontosítanunk, amelyek mindenekelőtt az első két tényezőhöz kötődnek. Így aztán ismét életre kelt az öngazgatás eszméje. Ez nem ütközött semmilyen nehézségbe, hisz nem új eszméről volt szó, hanem olyanról, amely már a népfelszabadító háborúban megszületett, illetve a népfelszabadító háború alatt az egész néphatalom valójában öngazgatás volt. A háború után is minduntalan felhívtuk a figyelmet arra, hogy a pártnak nem szabad elszakadnia a tömegektől. Tito ezt számtalanszor leszögezte, s jómagam is, mint már mondtam, külön cikket írtam erről: „A néptömegek ereje” címmel.

Egész pártmunkánk erre irányult, nagy figyelmet szenteltünk a Népfelszabadító Front fejlesztésének, arra törekedtünk, hogy a népfelszabadító háborúban velünk tartó hazafi-szövetségeseink közül egyet sem veszítsünk el, azon fáradoztunk, hogy a gyárakban minél demokratikusabb légkört teremtsünk stb. Igaz azonban, hogy időközben nálunk is egyre mélyebb gyökereket eresztett a bürokratizmus, mindenekelőtt a sztálini dogmatizmus és gyakorlat hatására. A bürokrácia terebélyesedésének nálunk az adott helyzet is kedvezett, hiszen rendkívül nagy gazdasági nehézségekkel küszködtünk, minden hiányzott, az emberek nélkülöztek, így aztán központilag kellett rendelkezni azzal a kevéssel, amink volt. Elmondhatjuk azonban, hogy ennek ellenére a népfelszabadító harcokban létrejött öngazgatás nem halt el a háború utáni első években, s éppen ez volt az egyik oka annak, hogy Sztálin megtámadott bennünket.

Ezenkívül a háború utáni időszakban közvetlenül is kialakultak új öngazgatási formák. Amikor a Kelet teljes zárlat alá helyezett ben-

nünket, a Nyugat pedig csak igen szerény gazdasági együttműködés folytatott velünk, amelyet úgyszólván zárlatnak tekinthettünk, dolgozóinknak meg kellett mondanunk az igazat, de azt is, hogy a saját lábunkra kell állnunk, illetve tudtukra adtuk: azzal fogunk rendelkezni, amit ti magatok termeltek. A dolgozók jól megértették a helyzetet, s öntudatosan munkába lendültek minden téren. Rövid idő alatt helyreállítottuk mindazt, amire feltétlenül szükség volt, számos új létesítményt emeltünk, ugyanakkor fokozatosan javult a gazdasági együttműködés a Nyugattal, így aztán lehetővé vált, hogy meggyorsítsuk gazdasági fejlődésünket. Dolgozóink önkéntes kezdeményezése és erőfeszítése nélkül azonban nem haladtunk volna előre olyan gyors ütemben.

Emlékszem, hogy már 1948 másik felében írtam a gyárainkban közvetlenül létrejövő munkástanácsokról, valamint arról is, hogy tanulnunk kell ezekből a szabadon lezajló folyamatokból. Természetesen a dolgozók saját kezdeményezésükre jöttek össze, minden szervezés nélkül, és semmilyen különjogokat sem elnézve, s gyűléseiken megtárgyalták munkájuk, a termelés égető kérdéseit. Mondhatom, hogy magától ment a dolog, ilyen vagy olyan néven, s világosan megmutatta, hogy milyen úton és irányban kell tovább haladnunk.

A másik kérdés a pártra vonatkozott — vajon a pártot azonosítani kell-e az állammal, mi több, az állami tőkével, így aztán az állami és technokrata közigazgatással, vagy pedig élcsapata kell, hogy maradjon a munkásosztálynak, amely az uralkodó erő az országban, tehát az államhatalom fő gyakorlója is. Sokkal inkább, mint bármikor azelőtt, megvilágosodott előttünk, hogy a pártnak vezetnie kell a munkásosztályt, nem pedig uralkodnia rajta. Az öngazgatású munkásosztálynak döntő befolyással kell lennie az állami és gazdasági hatalom minden emelőjére, a pártnak pedig olyan tényezővé kell válnia, amely a munkásosztály e tevékenységét tudással, elmélettel, tapasztalattal, valamint a szocializmus és a munkásosztály ellenségeivel szembeni akció és harc módszereivel gazdagítja. Tudatában voltunk annak, hogy ez hosszú, de az egyetlen járható út, ha elejét akarjuk venni azoknak az eltorzulásoknak, amelyekbe beleütköztünk, amikor összecsapunk Sztálinnal.

Ezt a két fő tanulságot szűrtük le a sok-sok hosszan tartó vitából, s elhatározásaink fokozatosan megfelelő szervezeti formát öltöttek. Nyugodtan állíthatom, hogy ezáltal véget vetettünk belső válságainknak, hiszen most már tudtuk, hogy milyen irányban fejlődik társadalmunk, s hogy miért kell küzdenünk. Tito állandóan figyelemmel kísérte ezeket a folyamatokat és vitákat, s közvetlenül részt vett bennük. Jugoszlávia fejlődésében teljesen új szakaszt nyitottunk, és senki el sem tudta gon-

dolni, hogy ilyesmi is lehetséges, miután olyan kíméletlen támadás érte a Jugoszláv Kommunista Pártot és egész hazánkat.

Úgy 1949 tavaszán mi néhányan, a JKP Politikai Iroda tagjai, meglátogattuk Titót Splitben, ahová pihenni ment. Azt javasoltuk neki, hogy az öngazgatást társadalmi rendszerré építsük ki, valamint hogy a Jugoszláv Kommunista Párt statútumának meghatározott részeit módosítsuk, magát a pártot pedig nevezzük el Jugoszláv Kommunista Szövetségnek.

Az első kérdésben, illetve az öngazgatás kérdésében — amelynek kibontakozását a mindennapi gyakorlatban Tito, mint már mondtam, figyelemmel kísérte — nemcsak egyetértett javaslatunkkal, hanem úgy vélekedett, hogy az öngazgatás az egyetlen járható út a szocializmus számára. A marxizmus előtti régi munkásjelszóból indult ki: „A földet a parasztoknak — a gyárakat a munkásoknak!” Sokat gondolkodott ezekről a kérdésekről, és egész sor szervezeti formát és intézkedést javasolt az elgondolás gyakorlati megvalósítására.

Elhatároztuk, hogy törvényt alkotunk a munkástanácsokról, s megalapozzuk az öngazgatási rendszert, amely fokozatosan fog fejlődni, hiszen máról holnapra semmiképpen sem lehetett volna véghezvinni ilyen gyökeres társadalmi változásokat.

A másik javaslattal kapcsolatban — a Jugoszláv Kommunista Párt nevének megváltoztatása Jugoszláv Kommunista Szövetséggé — Titónak Splitben eleinte bizonyos fenntartásai voltak. Egyik ellenérve volt pártunk hagyományos neve, főleg pedig annak veszélye, hogy ezáltal csökkenne a Jugoszláv Kommunista Párt társadalmi szerepe. Rövid eszmecsere után azonban magáévá tette a javaslatot, amelyet később a Jugoszláv Kommunista Párt hatodik kongresszusa is elfogadott.¹⁰ Tito mindenekelőtt azért egyezett bele pártunk nevének megváltoztatásába, hogy úgy mondjam külsőleg is különbözzön a dogmatikus sztálinista párttól, amely olyan durván megtámadta a Jugoszláv Kommunista Pártot.

1950-ben, Tito közismert, történelmi jelentőségű expozéja után, meghoztuk a munkástanácsokról szóló törvényt, amely jelenleg is szilárd támpontja a munkás-öngazgatás fejlődésének. 1953-ban elfogadtuk az alkotmánytörvényt, illetve az új alkotmányt, amely még kimunkálatlan volt, s a régi alkotmány egyes tételeit is magában foglalta, de a társadalmi berendezés rendszerének alapvető társadalmi viszonyaiba beleágyazta az öngazgatást, s megváltoztatta az állami és technokrata köz-

¹⁰ A Jugoszláv Kommunista Párt hatodik kongresszusát 1952. november 2-ától 8-ig tartottuk Zágrábban.

igazgatást, valamint a dolgozók szerepét nemcsak a gyárakban, hanem általában a társadalomban. Így megvetettük az öngazgatású szocialista társadalom fejlődésének alapjait nemcsak a gyárakban, hanem társadalmi életünk minden területén.

VUKOVICS Géza fordítása